

Lång väg tillbaka för väsensskådande fenomenolog

FRI FRÅN FENOMENOLOGIN. Att lämna ett liv som fenomenolog är en lång och plågsam process. Fortfarande tretton år efter Daniel Birnbaums disputation är flera av hans vänner yrkesfenomenologer. Andra har hamnat snett på något annat sätt. Endast ett fåtal har kunnat ta sig ur och komma tillbaka till ett normalt liv. Daniel är en av få som lyckats, men vägen dit har varit krokig och strapatsfylld.

Skeppsholmen ligger inbäddad i en dämpande vit snöfält. Museibesökare och morgonflanörer strövar rofyllt i det vackra vinterlandskapet. Daniel Birnbaum tar emot oss på sin arbetsplats med ett välkomnade "Hej! Stig på!"

Idag har han ordentligt jobb ordnat av staten inom den kulturella sfären. Men så har det inte alltid varit. Under många år var han en av de mest tongivande fenomenologerna inom svensk filosofi. Sedan nyåret är han ordförande för FRIS, Fenomenologers revansch i samhället. Vägen in i fenomenologi gick mer eller mindre utan att han själv märkte av det.

- Jag tror att det var i samband med att jag skrev min c-uppsats. Den handlade om några passager i Kants *Kritik av det rena förnuftet*. Men jag drog in en massa modern kontinental-filosofi och skrev en helt obegriplig uppsats. Samtidigt uppskattades den av vissa och jag fick väl en sorts status där.

1700-talsfilosofen Immanuel Kant uppfattas ofta som en syntes i dåtidens kontrovers kring rationalism och empirism och är som sådan en viktig förelöpare till den fenomenologiska filosofi som formulerades vid förra seklets början. Men vad är egentligen fenomenologi?

- Ja, ärligt talat, jag vet inte! (skratt) Det tror jag ingen gör, faktiskt. Man brukar presentera det som ett slags approach till filosofiska frågor där man ska "rehabilitera den åskådligt givna verkligheten på dess egna villkor", för att citera *Nationalencyklopedin*. Men vad det närmare bestämt innebär eller vad poängen

skulle vara tror jag ingen klart har lyckats artikulera. När man var inne i allt det där tycktes det så märkvärdigt men med lite perspektiv förstår jag ju att alltihop var antingen obegripligt, falskt eller trivialt.

FRIS är förmodligen en nyhet för de flesta, men dess systerförening KRIS är nog mer bekant.

- KRIS var en estetisk, filosofisk och kulturkritisk tidskrift som lockade många unga män in i fenomenologi under 80-talet. Det är efterdyningarna av KRIS som vi städar upp i nu kan man säga. Alltså, det hela är nästan som ett slags pyramidspel. Man ser dessa höjdare som lyckats, typ Horace, och man blir liksom impad och vill vara en i gänget. Vi skrev så mycket pompöst dravel så du kan inte ana det. Idag driver vi FRIS under devisen BEGRIPLIGHET, HUMOR, SAMHÄLLSNYTTA. Allt var ju så gravallvarligt, världsfrånvänt och uppblåst. Det där vill vi komma ifrån, men det är inte alltid så lätt. Jag jobbar ju fortfarande inom konst om man säger så. Man måste själv vilja förändras, våga vara begriplig.

Daniel får något allvarstygnt över sig. Han säger att han tänker på alla dem som fortfarande är fast i fenomenologin.

- Samhället har ett enormt ansvar här. Filosofiinstitutionerna har också en viktig roll. När jag pluggade kunde man redan på fortsättningskursen hoppa moment om logik eller språkfilosofi och istället välja nåt originalverk. Det ena leder till det andra, istället för filosofiska problem snackar man

etymologi och istället för argument nåt slags vördnadsfull textexeges. Här kan lärare och andra som möter studenterna i vardagen gå in mycket tidigare och identifiera riskindivider.

Daniel berättar att han knappt kunde försörja sig under åren som fenomenolog men att han idag har ett slags projektanställning med riktigt hyfsad lön. Som utomstående är det svårt att förstå varför någon väljer att bli fenomenolog.

- Det finns många orsaker. Man behöver en grupptillhörighet. Man träffar en karismatisk lärare, osv. Man måste också förstå att filosofiska problem är jävligt svåra och det blir en bekväm utväg att istället för att stängas med dem börja med dessa filologiska och kvasipsykologiska verksamheter. Övriga delar av filosofin befinner sig ju på ett slags kontinuum med andra vetenskaper, med beröringspunkter mot neurovetenskap, ekonomi, lingvistik etc. Då är det lätt att få känslan att det inte finns något specifikt filosofiskt att syssla med egentligen. Med fenomenologi får man något som bara filosofer håller på med, något som ger ämnet ett existensberättigande.

De senaste decennierna har försöken att förstå orsaksmekanismerna bakom fenomenologi intensifierats. Finns det biologiskt särskilt predisponerade individer, eller kan mer eller mindre vem som helst bli fenomenolog?

- Det där är en sak som jag tänkt väldigt mycket på som du förstår. Allt tal om att "nu har vi funnit fenomenologgen" etc. är bara struntprat. Det är mycket mer komplicerat än så. Jag tror som sagt att olika situationsfaktorer är väldigt viktiga. Det handlar om strukturer som kan och bör förändras. Vi måste också lyfta fram sunda förebilder. Visst, John Stuart Mill och David Hume är inte så sexiga men de är fan så mycket bättre filosofer än Heidegger eller Levinas. Men det gäller att övertyga kidsen om den saken också. Framförallt kan vi gemensamt kämpa för att stigmat kring att ha varit fenomenolog försvinner. Många verkar se det som en brännmärkning mer eller mindre. Men kom ihåg att de egenskaper som ökar en individs sårbarhet för fenomenologi med rätt stimulans och uppmuntran istället kan komma till användning inom mer fruktbara verksamheter.

Så här med facit i hand är Daniel själv ett exempel på just det, och han berättar om tillfället då han tog tag i sitt eget liv och vände allt.

- Det var inför att jag skulle vara sommarvärd för lite drygt tio år sen, våren 2000. Där skulle jag sitta med en mikrofon och i direktsändning tala till hundratusentals människor. Inte till devota KRIS-läsare eller nån kulturredaktör. Det blev ett sånt där *lifechanging moment*. Jag sa till mig själv, "Daniel, nu väljer du livet". Jag spelade till och med en Stevie Wonder-låt. Att vara folklig, chosefri, redig och rent av rolig var till en början förbannat svårt. Men jag hade bra människor omkring mig. Min producent, min familj. Alla var oerhört stöttande. Det är svårare för den som saknar en sådan uppbackning.

På ett samhälleligt plan är framtidsutsikterna mer splittrade. Görs egentligen tillräckligt för att minska fenomenologin?

- Både ja och nej. Vid de filosofiska institutionerna blir inriktningen mer och mer marginaliserad. Men samtidigt spär det på den outsideridentitet som är själva näringen i dessa kretsar. Andra humanistiska institutioner plockar upp dessa individer och verksamheten fortsätter i nya former. Men jag tror att vi måste satsa mer på humaniora, helt enkelt. Det låter kanske paradoxalt, men så är det. Det är ytterst en politisk ödesfråga. En vital demokrati behöver medborgare som kan tänka kritiskt och formulera och granska politiska alternativ och idéer rent generellt.

Det låter lite storvulet, nästan fenomenologiskt.

- Ha, ja helt går kanske ränderna aldrig ur!

HENRIK AHLENIUS